

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩ.
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΗΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Ε.Υ.Δ. της Κ. ΕΠ.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τόδεκαπενθήμερο

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ*

“Αν είναι βέβαιο πώς ο Παλαμάς με το έργο και την επιβολή του γέμισε μια δλόκληρη εποχή, άλλο τόσο είναι αληθινό πως παράπλευρα ο Γεώργιος Δροσίνης χαρακτηριστικά επηρέασε, με το δικό του τρόπο, αυτή την εποχή. Είταν ο γλυκομίλητος άνθρωπος, με το σπιθόβολο βλέμμα, την πρόσχαρη διάθεση, τη χρήσιμη μνήμη, την έξυπνη διαχυτικότητα, τη ζωντανή μορφή, τη θαρρετή έκφραση, συχνά την αγαθή του ειρωνία και κάποτε με την καλόβολη ρουμελιώτικη πονηρία.

Μεθοδικός, εργατικός, οργανωμένος, πραχτικός στη ζωή του και μαζί μ’ αυτά πάντα ποιητής. “Η αντίθεση του Παλαμά, που είτανε πρώτα ποιητής, λιγότερο μεθοδικός και ποτέ πραχτικός. “Ο Δροσίνης φαινότανε πώς δε δίσταζε να σου ανοίγει την καρδιά του, να σου δίνει όλα τον έαυτό του, εκεί που πολλά κρατούσε μέσα του. “Η αντίθεση πάλι του Παλαμά, που έμοιαζε κλειστός, έσωτερικός, βαθύς κι ανεξερεύνητος. “Ο Παλαμάς πίστευε στην αξία του έργου και της αποστολής του. “Αντίθετα ο Δροσίνης φαινότανε δισταχτικός για τη δίκαιη επιδίωξη του δικού του έργου και για τουτό συχνά τον συνόδευε της μετριοφροσύνης ο τόνος.

“Η γενιά του παλιά βυζαντινή, φανερώνεται στα προεπαναστατικά χρόνια με τον “Αναστάση Δροσίνη, τον πιο παλιό από τους γνωστούς προγόνους του, πρωτοκλέφτη στ’ “Αγραφα. Παιδιά του είταν ο παππούς του ποιητή ο Γεώργιος Δροσίνης, με την προσωνομία Καραγιώργος και ο Κώστας Δροσίνης, ο Καρακώστας—γιατί κ’ οι δύο τους καπεταναίοι είτανε πολύ μελαφροί. “Ο πρώτος σκοτώθηκε στο Μεσολόγγι, στην όνομαστή “Εξοδο (στά 1826), ο δεύτερος ακολούθησε τον Καραϊσκάκη στην “Αθήνα και πληγώθηκε στη φοβερή μάχη του Φαλήρου. στον “Ανάλατο (1827), μεταφέρθηκε στη Σαλαμίνα όπου και πέθανε. “Απόμεινε στο Μεσολόγγι ο τελευταίος αδερφός

* Σημ. τ. «Νέας “Εστίας». — Το έργο και η πνευματική δραστηριότητα του Γεωργίου Δροσίνης θα έξεταστούν και θα αξιολογηθούν σε ειδικό τεύχος, που θ’ αποτελεστεί από πολυσέλιδα και εξαντλητικά μελετήματα.

τους, ο Νικόλαος Δροσίνης—ο δικός μου πρόπαπος.

“Ο Νικόλαος Πολίτης σά γύρισε από τη Γερμανία βρήκε το ρωμαντισμό του Παράσχου να ξεφυχά. Μαζί του έφερνε νέους θεούς, την πίστη του στην ανεχτίμητη αξία της λογογραφίας, στα κάλλη και τον πλούτο της δημοτικής μούσας. Είτανε γενικά παραγνωρισμένοι αυτοί οι θεοί και κανείς από τους λογίους του καιρού δεν τους χάρριζε την πρεπούμενη προσοχή. “Ένας δμιλος από διανοούμενους κι’ επιστήμονες όλων των κλάδων οχηματίσθηκε γύρω από τον Πολίτη. “Ενθουσιαστικώτερος ο Δροσίνης και μαζί ο Δημήτριος Καμπούρογλου, ο αρχιτέκτονας Ζέζος, ο ζωγράφος Λύτρας, ο γλύπτης Βροῦτος, ο καθηγητής Μηλιαράκης, ο γυμναστής Φωκιανός. “Ο δμιλος σύχναζε στη «Φιλαδέλφεια», καινούρια τότε για την εποχή μπουραρία στην δδό “Ομήρου, του γερμανού Μπάμπεκ, που τον εξέλληνίσανε κ. Βαδέκιο. “Ο Ν. Πολίτης προσπαθούσε να διαδώσει τις ιδέες του, να κάμει τους λογίους και καλλιτέχνες να γυρίσουν την προσοχή τους προς την εθνική ζωή, προς την εθνική πραγματικότητα, στην ελληνική ψυχή και από εκεί να παίρνουν τα θέματα της δημιουργίας τους. Να πετάξουν κάθε

ξένη μίμηση, κάθε αντιγραφή, και να φροντίσουν να δημιουργήσουν δική μας νεοελληνική αξία τέχνη, με ξεχωριστό χαρακτήρα, που θα λογαριάζεται για την ιδιαίτερη χάρη και πρωτοτυπία της.

Και ο Πολίτης έφερνε παράδειγμα τα δημοτικά τραγούδια των Βαλκανικών λαών, που μέσα τους καθαρά ξεχωρίζει ο ντόπιος χαρακτήρας. Τα πολύστιχα δημοτικά έπικά τραγούδια των Σέρβων που φάλλουν ήρωικά πολεμικά κατορθώματα. Τα παθητικά τραγούδια των Βουλγάρων με το αισθηματικό τους δυνατό έρωτικό ξεχείλισμα, το βαθύ και πρωτόγονο. Και σάν αντίθεση τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια, που σηματοδεύονται από το συγκράτημα της αγάπης και γενικά του πάθους, και που ιδιαίτερα στα μοιρολόγια κρατούνε την υπεροχή. Το ίδιο αυτό συγκράτημα που το ξέρουμε ως γνώρισμα των αρχαίων ελλήνων, των κλασι-

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ
(Σκίτσο Α. Πρωτοπάτη)

κῶν. Τὸ κλίμα εἶναι τάχα, τὸ αἷμα τῆς φυλῆς, ποὺ ἐπιδρᾷ σ' αὐτὸ τὸ συγκράτημα; Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ δημιούργησαν τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι δὲν εἶχαν διαβάσει κλασσικοὺς.

Ἔτσι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη (1882 - 1885) ἀπὸ τοὺς δυὸ ποὺ ἐπηρεάζανε τὴν ποιητικὴ καὶ διανοητικὴ ἀναγέννηση, ὁ Πολίτης εἶταν ὁ θετικὸς. Γιατὶ αὐτὸς ἔδειχνε τὸ δρόμο, συμβούλευε καὶ παραδειγματίζε, τί νὰ προσέξουν, τί πρέπει νὰ κάμουν οἱ λογοτέχνες. Ἐνῶ ὁ ἄλλος, ὁ Ἑμμανουὴλ Ροῦθης ἔοικε πάντα τιμητὴς καὶ ἀρνητικὸς. Τοὺς ἔλεγε τί ν' ἀποφεύγουν γιὰ νὰ μὴν πέφτουν στὴν ἀφόρητη καὶ συνηθισμένη, τὴν ἀντιπονητικὴ πεζολογία καὶ ξενικὴ μίμηση.

Μὲ τέτοιο ἰδανικὸ μεγάλῃς σημασίας σημειώθηκαν τὰ πνευματικὰ βήματα τῆς ἐποχῆς. Ὁ Δροσίνης μὲ τίς ἰδέες αὐτὲς καλλιεργημένος, μελέτησε τὴν ἐθνικὴ ψυχὴ, ἀγάπησε τὴν ἑλληνικὴ πλάση καὶ πλούτισε τὴν ποιητικὴ του παραγωγή. Ἡ φυσιολατρεία σφραγίζει τὸ ἔργο του δλόκληρο, ἀπὸ τὸ πρῶτο ὡς τὸ τελευταῖο ποιητικὸ του βιβλίο. Τὸ φωτεινὸ ὑπαιθρο, ἡ πολύχρωμη χλωρίδα, ὁ ζωϊκὸς κόσμος, ὁ ἡλιολουσμένος κάμπος, τὰ ἱσκιερὰ θάση, τὰ γραμμένα βουνά, ἡ γαλανὴ μας θάλασσα, τὰ χαριτωμένα νησιά, ἡ χωριάτικη ζωὴ μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὰ συνήθια τῆς, μὲ τὴν ἡρεμὴ καὶ παθητικὴ τῆς ἰδιοτυπία, ἀποτελοῦν τὴ βαθύτερη οὐσία τῆς πρώτης ποιητικῆς του δημιουργίας.

Ὁ Γεώργιος Χρήστου Δροσίνης γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1859 στὸ παλιὸ πατρικὸ τοῦ οἴτι στὴ συνοικία τῆς Πλάκας καὶ πέθανε στὴν Κηφισιά τίς προάλλες (3 τοῦ Γενάρη ἐ.ἐ.). Σὰν τελείωσε τὸ Γυμνάσιο στὰ 1876 πῆγε στὸ Πανεπιστήμιον γιὰ νὰ σπουδάσει νομικά, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ πατέρα του, ποὺ εἶταν οἰκονομικὸς ὑπάλληλος καὶ τὸν προόριζε κι αὐτὸν γιὰ τὴ δημόσια ὑπαλληλία. Μὰ ὕστερ' ἀπὸ λίγο καιρὸ κατάλαβε πὼς δὲν ἔκανε γιὰ τὴ νομικὴ ἐπιστήμη καὶ μὲ τὴν ὑπόδειξη τοῦ Νικολάου Πολίτη μεταγράφηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ στὰ 1885 καὶ ταξίδεψε στὴ Γερμανία γιὰ νὰ παρακολουθήσει μαθήματα νεώτερης φιλολογίας, μὲ τὴ φιλοδοξία νὰ ἱδρυθεὶ μιὰ σχετικὴ ἔδρα στὸ δικό μας Πανεπιστήμιον, ποὺ τὴ θεωροῦσαν τότε πολὺ χρήσιμη.

Προτύτερα εἶχε ἀρχίσει νὰ γράφει καὶ νὰ δημοσιεύει στίχους στὸ «Ραμπαγὰ» τοῦ Κλεάνθη Τριαντάφυλλου καὶ στὸ «Μὴ χάνεσαι» τοῦ Βλάση Γαβριηλίδου. Τὰ ποιήματα αὐτὰ μικρά, ζωντανά, παιχνιδιάρικα, ἀντίθετα πρὸς τὴν τότε λογοτεχνικὴ μόδα τῆς ρομαντικῆς καθαρεύουσας ποὺ τὴν ἀντιπροσώπευε ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος, διάδοχος τῆς δλοφυρομένης σχολῆς τοῦ Παπαρρηγόπουλου καὶ τοῦ Βασιλεῖαδου—ἔκαμαν γνωστὸ τ' ὄνομά του. Μὰ στὴ Γερμανία δὲν ἔμεινε πολλοὺς μῆνες, γιατί ἡ αἰφνιδιαστικὴ κατάληψη τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, ξεσήκωσε μεγάλη διαταραχὴ στὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἐτοιμάστηκε γιὰ πόλεμον, κι ὁ Δροσίνης ἀναγκάστηκε ὡς ἐπίστρατος νὰ γυρίσει στὴν Ἀθήνα. Ὅταν ἤσυχασαν τὰ πράματα ξαναφεύγει τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1886 γιὰ τὴ Γερμανία, ὅπου ἔμεινε ὡς τὰ 1888, κ' ἐκεῖ ἔγραψε τὸ «Βοτάνι τῆς ἀγάπης», νουβέλα ποὺ δημοσιεύτηκε σὲ συνέχειες στὴν «Ἑστία», τὸ ἀναγνωρισμένο σο-

βαρὸ περιοδικὸ τῆς ἐποχῆς, ὅπου προτύτερα εἶχαν τυπωθεῖ οἱ «Ἀγροτικὲς ἐπιστολές» του, θύμησης ἀπὸ τὴ ζωὴ του στίς Γοῦδες τῆς Εὐβοίας, κ' εἶχαν κάμει ἐντύπωση γιὰ τὴν πιστὴ, χαριτωμένη καὶ ζωντὴ περιγραφή τῆς χωριάτικης ζωῆς, μὲ πολὺ λαογραφικὸ ὕλικόν, πρωτόφαντον γιὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα.

Στὰ 1889 ὁ Γεώργιος Κασδόνης ποὺ εἶχε κληρονομήσει τὴν «Ἑστία» ἀπὸ τὸν ἱδρυτὴ τῆς Παῦλο Διομήδη, ἀρρώστησε σοβαρὰ καὶ μεταβίβασε τὸ περιοδικὸ στοὺς δυὸ συνεργάτες του, τὸ Νικόλαο Πολίτη καὶ τὸ Γεώργιο Δροσίνην, ποὺ τὸ διεύθυναν μαζί μονάχα μιὰ χρονιά, γιατί στὸ μεταξὺ ὁ Πολίτης διορίστηκε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον καὶ τραβήχτηκε. Ἔτσι ἀπὸ τὰ 1891 ἔμεινε μόνος ὁ Δροσίνης ἰδιοκτῆτης τῆς «Ἑστίας». Στὸ περιοδικὸ τότε φύσηξε καινούργια ζωντάνια καὶ πνοή, γιατί ἔμπασε γιὰ συνεργάτη του τὸν Ψυχάρη, τὸν Πολυλά, τὸν Ἑφταλιώτη καὶ ἄλλους δημοτικιστὰς, ἂν καὶ ὁ ἴδιος στάθηκε πάντα στὸ γλωσσικὸν ἀγῶνα συντηρητικὸς δημοτικιστῆς. Μὰ στὰ 1894 μετάρρεψε τὴν «Ἑστία» σὲ καθημερινὴ ἀπογευματινὴ ἑφημερίδα καὶ τὴν κράτησε ὡς τὰ 1898 ἀκολουθώντας γραμμὴ πιδὸ προσδευτικὴ ἀπὸ τὸν ἄλλο Τύπον, ἂν ὅχι στὴν πολιτικὴ βέβαια, μὰ στὰ πνευματικὰ ζητήματα.

Κατόπιν ἡ ἐργατικότητα ποὺ τὸν χαραχτήριζε πάντα, τὸν ἐσπρωξε νὰ ἐκδώσει τὸ παιδαγωγικὸ περιοδικὸ «Ἐθνικὴ Ἀγωγή», καὶ νὰ διευθύνει ἔπειτα τὴ «Μελέτη», περιοδικὸ τοῦ «Συλλόγου γιὰ διάδοση ὠφελίμων βιβλίων», ποὺ εἶτανε ἰσόβιος γραμματέας του. Στὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὑπηρέτησε ἀριστεὰ χρόνια ὡς διευθυντὴς τοῦ Τμήματος γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Προσπάθησε δταν τὸ Κράτος θυνάμωσε οἰκονομικὰ ὑστερ' ἀπὸ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, νὰ δοθεῖ προσοχὴ γιὰ συγχρονισμένη πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου, μὲ ὅλη τὴν ἀντίδραση ποὺ συναντοῦσε συχνά. Τὰ τελευταῖα χρόνια κράτησε ἕνα σημαντικὸ ἐτήσιο δημοσίευμα «Τὸ ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδος» μὲ ἀξιόλογη ποικιλία ὕλης, περισσότερον λογοτεχνικῆς.

Καὶ ὅμως, ὅλη αὐτὴ ἡ διαφορετικὴ δράση καὶ ἀπασχόληση, δὲν τὸν ἐμπόδιζαν ν' ἀφιερώνεται στὴν ἰδιαίτερη ἐκείνη φροντίδα τῆς πνευματικῆς ἐργασίας, ποὺ τοῦ ὑπαγόρευε τὸ ταλέντο του. Ἡ ποιητικὴ του παραγωγή, ἀπὸ τὰ νεανικά ὡς τὰ γεροντικά του χρόνια, στάθηκε συγκρατητὴ μὲ λίγες διακοπές. Πρωτοφανερῶθηκε νέος μὲ στίχους μὲ τὴν ὑπογραφή: «Ἀράχνη», ζωντοὺς καὶ χαριτωμένους. Ὅταν ὁ Λάμπρος Κορομηλᾶς γύρισε ἀπὸ τὴ δυτικὴ Εὐρώπη, σταλμένος ἐκεῖ ἀπὸ τὸν πατέρα του—ἰδιοκτῆτη τότε τῶν ἐκδοτικῶν καταστημάτων Κορομηλᾶ—νὰ μελετήσῃ τὴ νεώτερη τυπογραφία καὶ νὰ γίνῃ στὴν Ἑλλάδα ὁ ἀναγεννητὴς τῆς, τύπωσε μὲ ἐξαιρετικὴ πολυτέλεια γιὰ τὴν ἐποχὴ, τὴν πρώτην ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ Δροσίνου, τοὺς «Ἰστοὺς ἀράχνης» ποὺ αὐτὸς τοὺς ἔδωσε τὸν τίτλον γιὰτὶ ὁ Δροσίνης ἀρχικὰ τὴν εἶχε ὀνοματίσει «Φύλλα». Εἶταν τότε τὸ 1880.

Τὴν ἄλλη χρονιά βγήκε ἡ δεύτερη ποιητικὴ συλλογὴ «Σταλακτίζει», στὰ 1884 τὰ «Εἰδύλλια» καὶ στὰ 1891 τὰ «Ἀμάραντα». Ἀκολουθεῖ ἕνα διὰστημα σιωπῆς, ὡς ποὺ στὰ 1902 κυκλοφορεῖ ἡ

συλλογή του «Γαλήνη» έμπνευσμένη τό περισσό-
τερο από τή θαλασσινή ζωή του στο Χορευτό της
Ζαγοράς. Τά βιβλία αυτά αποτελούν τήν πρώτη
περίοδο τής ποιητικής τέχνης του Δροσίνη. Ποιή-
ματα σύντομα, επιγραμματικά, μέ στίχους όσο
παίρνει φροντισμένους στή μορφή τους, εύκολο-
νόητους, μέ συγκρατημένο λυρισμό. Ή έμπνευση
ζητούσε τά θέματά της από τή ζωή, έχοντας πρό-
τυπα τά δημοτικά τραγούδια καί τή λαϊκή παρά-
δοση, αντίθετα πρός τήν αποχαλινωμένη φαντασία
των πρότερινων έπηρεασμένη από ξένες πηγές.
Είταν ή καινούργια ποιητική Σχολή, πού μέ τόν
Παλαμά μαζί, άνοιγε δρόμους γιά τή στροφή έ-
κείνη πού άργότερα έφερε τήν πνευματική καί
γλωσσική μας αναγέννηση.

Ή ώριμη ποιητική περίοδος του Δροσίνη ση-
μαδεύτηκε μέ τά «Φοιτερά σκιάδια» (1914), συ-
νεχίστηκε μέ τά «Κλειστά Βλέφαρα» (1917) καί
όσοι από καιρό μέ τό «Μοιρολόι τής όμορφης»
(1928) καί τό «Θά βραδιάζει» (1930). Αύτές στέ-
κονται οάν οι πιο αντιπροσωπευτικές τής τέχνης
του συλλογές ποιημάτων. Έδω βαθαίνει ό στοχα-
σμός του, γίνεται φιλοσοφικότερος, ή φωνή του
καταναυκτική, ή συγκίνησή του παίρνει κάποια μυ-
στική πνοή, ή ένόρασή του έκστατική, καί ό στί-
χος ξανοίγεται λιτός καί πλαστικός. Δέν πρέπει
νά ξεχνούμε πώς ό Δροσίνης έφερε στήν ποίησή
μας τή ιδιότυπη έκείνη μετρική στροφή μέ τόν
πρώτο καί τρίτο στίχους προπαροξύτονους άνο-
μοιοκατάληχτους καί τό δεύτερο παροξύτονο πού
ριμάρει μέ τόν τέταρτο όμοιο στίχο.

Συχνά, στίς τελευταίες συλλογές του ποιητή,
φανερώναται ή θύμηση τής περασμένης ζωής μέ
τό παράπονο γιά τά νιάτα πού έφυγαν άγύρια.
Καί αληθινά τά νιάτα κινούν τό ένδιαφέρο του,
αυτά του δίνουν τή χαρά, τό φώς, τήν παρηγο-
ριά. Γι' αυτό έπιθυμούσε γύρω του νά βλέπει νεα-
ρά πρόσωπα, ν' άκούει μίλημα από στόματα νέων
κοριτσιών, νά νιώθει τίς λαχτάρες τής τωρινής
νιότης. Μέσα από τήν παίρα των χρόνων παρατη-
ρούσε κ' έρευνούσε τήν ποίηση τής ζωής μέ νεα-
νική καρδιά. Γι' αυτό έχει πού ό Παλαμάς έκ-
δηλώνεται μέ διαρκή άνησυχία καί ταραχή. ό
Δροσίνης τίς περισσότερες φορές μάς προσφέρει
τή λυρική του σκέψη μέ γαλήνη καί μακαριό-
τητα.

Έτσι τό αίστημά του μάς δίνεται καθαρό, μέ
εικόνες καί μεταφορές δυνατό ποιητικές, μέ γλώσ-
σα ζωντανόχρωμη. Θέματα πολυποίκιλα μά πάντα
ζογιασμένα μέσα σέ αόστηρό λυρικό νόημα, πού
όμως κάποτε πασχίζοντας ν' άναδεί ψηλότερα φαί-
νεται νά τρέμει από λίγγο. «Μερικά του ποιή-
ματα σά νά σταματούνε γιατί τους έλειψε μιá
πνοή» σημείωνε ό Παλαμάς στο «Νουμά» (562 —
1915).

Μά γενικά, γιά τήν ποίηση του Δροσίνη, τίς
πηγές, τήν εξέλιξη καί τό καταστάλαγμα της, ά-
κόμα καί γιά τό πεζογραφικό του έργο, πού είναι
κι αυτό σημαντικά άξιόλογο, θά χρoίσιμευς πολύ
στήν ιστορία τής νέας μας λογοτεχνίας, μιá ει-
δική πλατύτερη μελέτη στηριγμένη σέ φιλολογικά
κριτήρια.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Συμβαίνουν καί στο Παρίσι...

Διαβάζω στο τελευταίο φύλλο των «Φιλολογι-
κων νέων» του Παρισιού (4.1.1951) τό ταχτικό
χρονογράφημα του Francis de Miomandre, ά-
φιερωμένο στο βιβλίο του Raymond Dumay,
ένα βιβλίο μέ τό δυσοίωνα τίτλο «Mort de la
littérature». «Φυσικά», γράφει ό Francis de Mio-
mandre, «ή λογοτεχνία δέν είναι νεκρή. Μά κα-
νείς δέ μπορεί ν' άμφισβητήσει, πώς είναι άρρω-
στη» Οί λόγοι είναι πολλοί. Ό χρονογράφος έπι-
μένει περισσότερο στήν «οικονομική» μορφή τής
άρρώστιας καί σημειώνει, πώς είναι μοιραίο νά
μήν υπάρχει ό αναγκαίος γιά τήν άνατη έκτέλεση
του δημιουργικού έργου χρόνος τή στιγμή πού, ό
λογοτέχνης είναι όποχρεωμένος ν' άσκει έπαγγέλ-
ματα ξένα πρός τήν αληθινή του άποστολή.

Μπορεί καί νάναί κάπως παρήγορο, πού γίνε-
ται λόγος καί στο Παρίσι γιά τέτια πράγματα.
Καί δέν είναι μήτε ή πρώτη μήτε ή δεύτερη
φορά, πού γίνεται λόγος. Μαύρη παρηγοριά, ωστό-
σο. Ό Francis de Miomandre, καθώς κι ό
συγγραφέας του βιβλίου, έχουν ύπ' όψη τους κά-
ποια περιστατικά καί σέ κάποια έπίπεδα. Δέν ξέ-
ρουν τήν κόλαση, πού αντιμετωπίζουν οι λογοτέ-
χνες άλλων χωρών, πολύ μικρότερων από τή δική
τους, σέ πληθυσμό, σέ παιδεία, σέ γενικότερη
καλλιέργεια, σέ διάδοση γλώσσας — καί πολύ χαμη-
λότερων σέ «κλίμα», στο φημισμένο έκείνο «κλίμα»,
πού όλοι είτε τό κατηγορούν σκληρά είτε καί τό
είρωνεύονται σκληρότερα έδω πέρα, γιατί τους
είναι μιá πέρα γιά πέρα άδιανόητη έννοια.

Αισθάνομαι κάποιαν ικανοποίηση, πού βλέπω
τώρα νά μεταχειρίζονται καί στο Παρίσι τή λέξη
«άρρώστια». Πάσι πολύς καιρός, πού θέλησα νά
τήν έπιστημάνω καί μάλιστα τόνισα, πώς όσοι
άκόμα έξακολουθούμε, έδω στήν Έλλάδα, νά γρά-
φουμε βιβλία χωρίς σκοπιμότητες καί μόνο μέ κά-
ποια συνείδηση τέχνης είμαστε όποχρεωμένοι,
είτε τό θέλουμε είτε μή, πρός τους «συνασθενείς»
μας καί μόνο ν' άπευθυνόμαστε. Διαπρεπέστατος
φίλος μου είπε κάποτε, πώς «άλληλογραφοίμε μέ
τά βιβλία μας». Άντί νά γράψουμε ένα φιλικό
γράμμα καί νά έκθέσουμε τά συναισθήματά μας
καί τους στοχασμούς μας, καθόμαστε καί τυπώ-
νουμε βιβλία καί τά στέλνουμε οι μέν στους δέ.
Πολλοί από τους συγγραφείς μας δέν έχουν τό
θάρρος ν' άνακοινώσουν τέτια πράματα, γιατί φο-
βούνται, μήπως τό «κοινό» νομίσει καχύποπτα,
πού έχουν πάψει πιά νά κυκλοφορούν εδύτερα
τά βιβλία τους καί γιά τοίτο παραπονιούνται. Μά
είναι καιρός νά είπωθει ξεκάθαρα, πώς κ' ή πλα-
τύτερη άκόμα κυκλοφορία, στίς μέρες μας, καί
στον τόπο μας, είναι περίπου άξιοθρήνητη.

Έδω καί κάμποσες εβδομάδες, μιλώντας στο
«Έθνος», σέ μιá συνέντευξη γιά τό καλύτερο βι-
βλίο του 1950, παρατήρησα, πώς τό λεγόμενο
«κοινό» έχει στραμένη όριστικά πρός τά γράμ-
ματά μας τή ράχη του. Πολλοί τή βρήκαν τή δια-
πίστωση άδικη ή, τουλάχιστο, κάπως βαριά. Έπι-
μένω, μέ τήν πεποίθηση, πώς τίποτε διαφορετικό